
Bándy György: A síkemi országgyűlés

Bevezetés

Az újszövetségi korban a zsidóság önmagát olyan közösségnek tartotta, amelyre többek között jellemző, hogy szigorúan monoteista hitet vall, hogy tizenkét törzs alkotja és hogy lakóhelyét Istentől kapta örökségként az ősatyáknak tett ígérek alapján.

Erre a közösségi tudatra utalnak a következő újszövetségi helyek:

Jézus Mt 23,9 szerint így figyelmezteti tanítványait: *„egy a ti Atyátok, a mennyei”*.

Egy írástudó Mk 12,32 szerint elismerően mondja Jézusnak: *„Jól van, Mester, helyesen mondtad, hogy egy Isten van, és rajta kívül nincs más”*.

Pál apostol a korintusi gyülekezetnek azt hangsúlyozza, hogy *„nincs bálvány a világon, és hogy Isten sincs más, csak egy”* és hogy *„nekünk egyetlen Istenünk az Atya”* (1Kor 6,4.6). Ugyanez a gondolat megtalálható Ef 4,6-ban, 1Tim 2 5-ben és Jak 2,19-ben is.

Jézus Mt 19,28 szerint (par. Lk 22,30) ezt ígéri tanítványainak: *„ti is királyi székbe ültök, és ítéletet tartotok Izráel tizenkét törzse felett”*.

Jakab levele *„a szórványban élő tizenkét törzsnek”* van címezve (Jak 1,1).

A Jelenések könyve szerint az új Jeruzsálem kapuira *„Izráel fiai tizenkét törzsének nevei”* lesznek felírva (Jel 21,12).

Az a tudat, hogy Izrael Istentől kapta Kánaán földjét, megtalálható két igehirdetésben, amelyek vázlatát közli az Apostolok cselekedetei: ApCsel 7,45 és 13,19.

Ez a közösségi tudat fokozatosan alakult ki. Józsué könyve fontos dokumentuma e tudat kialakulásának, ill. kialakításának. Tanulmányomban, amelyben Józsué könyvének a 24. fejezete lesz vizsgálódásom tárgya, két kérdésre keresem a választ:

- Mennyiben járult hozzá ez a szöveg ennek a közösségi tudatnak a kialakulásához?
- Milyen mértékben tartalmaz ez a szöveg utólagos önstilizálást?

A választ a következő lépések segítségével szeretném megtalálni: Először megvizsgálom Józsué könyvét a Korai próféták, ill. a Deuteronomiumi történelmi mű keretében (1.), a második lépésben Józsué könyve szerkezetének szentelek figyelmet (2.), végül pedig a síkemi országgyűlésről számot adó perikópát fogom elemezni (3.).

Józsué könyvének kontextusa

Józsué könyvének a kánonban való elhelyezésére háromféle módon tekinthetünk:

- a) Józsué könyvével kezdődnek a Korai próféták könyvei (*nebíím rísóním*).
- b) Ha elfogadjuk a Hexateuch létezését, akkor Józsué könyve ennek a gyűjteménynek a végét képezi.
- c) Józsué könyve a Deuteronomiumi történelmi műnek, amely a Deuteronomiummal kezdődik és a Királyok második könyvével végződik, a második részét alkotja.

Ad a) Nebíím rísóním

Azt a korszakot, amely az Ígéret földjének az elfoglalásával kezdődik, és annak elvesztésével végződik, a *nebíím rísóním* könyvek írják le, ill. teológiai szempontból reflektálják. Már maga a közös cím, amely Józsué könyvét, A bírák könyvét, Sámuel könyveit és A királyok könyveit foglalja össze, a következőkre utal:

- a) Izrael történetének ebben a szakaszában a próféták döntő szerepet játszottak,
- b) az izraeli történetírás prófétai történetírás. Az a történelemszemlélet, amelyet ezekből az ószövetségi könyvekből megismerünk, megegyezik a próféták álláspontjával.

Ezt a prófétai történelemszemléletet deuteronomista történelemteológiának nevezzük. A *nebíím rísóním* könyvekben a deuteronomista történelemírással találkozunk, vagyis a történelemnek egy olyan feldolgozásával, amely a deuteronomiumi teológia szellemében történik. A történelemnek erre a feldolgozására és értékelésére a babiloni fogság idején került sor. Éppen azért lehet ezeket a könyveket Izrael bűnvallásának tekinteni az ország elfoglalásától számítva, a déli királyság megszűnéséig

tartó időszakban. A Tórára helyezett nagy hangsúly Józsué könyvének az elején a Pentateuchos és a Korai próféták közötti áthidalást szolgálja.

Azok a történelmi események, amelyekről a *nebí'im rísónim* könyvei számolnak be, teológiai szempontból vannak értelmezve és magyarázva. Ezeknek a könyveknek nem az a célja, hogy arról tudósítsanak, ami megtörtént (nem elsősorban történelmi könyvek), hanem tanúbizonyosságot tesznek arról, ahogy Isten a népéért cselekedett. Az eseményekről Isten cselekvésére való tekintettel számolnak be. Ezek a könyvek arról számolnak be, mit cselekszik Isten a népével, és általa az egész világgal. Az anyag kiválasztása is e szempontok alapján történik.

A legnagyobb figyelmet azoknak az eseményeknek szentelik, amelyek törést, vagy fordulatot jelentettek az Isten népe életében abban az értelemben, hogy a nép olyan helyzetben találta magát, amilyenben azelőtt még soha nem volt. Ezekben a helyzetekben mindig veszélybe került a vallási hagyomány, a hit hagyományos kitaposott útjai, amelyekről a nép azt feltételezte, hogy ezek „Isten útjai”, amelyeket már jól ismer.

Ezekben a helyzetekben a népnek meg kellett küzdenie a következő kérdéssel: hogyan egyeztethető össze az új helyzet az eddigi vallási tapasztalattal, és azzal, amit eddig tudtak Istenről?

Az ország elfoglalásával kapcsolatban a korai próféták könyvei arról számolnak be, hogy Izrael az Ígéret földjére való megérkezése után új ígéreteket kapott. Az Úr megígérte, hogy népét megvédi, és gondoskodik arról, hogy az országban maradhasson.

A Korai próféták könyvében a síkemi országgyűlés a honfoglalás befejezését jelenti, és kiindulópontul szolgál az országban való letelepedésre.

Ad b) Hexateuchos

Józsué könyvére a Pentateuchossal összefüggésben így is tekinthetünk: azok az ígérek, amelyek a Pentateuchos elején vannak feljegyezve (1Móz 12,7; 28,13; 2Móz 3,8), azokban az eseményekben teljesednek be, amelyek ebben a könyvben vannak leírva (lásd: Józs 23,14: „*nem veszett el egyetlen szó sem azokból az ígéretekből...*”). Ha az eseményekben lévő feszültség az ígérek és azok beteljesedése között van, akkor Hexateuchosról beszélhetünk (Pentateuchos + Józsué). Ebben az esetben a síkemi országgyűlés az események impozáns befejezését jelenti.

Ad c) Deuteronomiumi történelmi mű

Martin Noth (*Überlieferungsgeschichtliche Studien*, 1943) és Alfred Jepsen (*Die Quellen des Königsbuches*, 1953) német kutatók, egymástól függetlenül fogalmazták meg azt a feltételezést, amely szerint a történelem egységes teológiai értékelése található a következő könyvekben: 5Móz, Józs, Bír, 1Sám, 2Sám, 1Kir és 2Kir. Ezt a könyvcsoportot Deuteronomiumi történelmi műnek nevezték (*Deuteronomisches Geschichtswerk*).

Noth szerint az volt a célja a szentírónak, hogy bemutassa, hogy Izrael katasztrofális helyzetének nem Isten tehetetlensége az okozója, hanem a nép bűnei. A nép bűnei vezettek az országvesztéshez és a babilóniai fogsághoz. Noth szerint Isten ítélete indokolt és végleges.

Noth elmélete ellen a következő ellenvetéseket lehet felvetni: A kilátástalanság meghirdetésére miért kellett ilyen monumentális művel alkotni? Ha a feltételezett egységes mű az 5Móz-ben kezdődik, akkor Tetrateuchossal kell számolnunk, ami nagyon valószínűtlen. Isten ígéretei 5Móz 30,1-14-ben és Salamon imájában (különösen 1Kir 8,46köv) arra utalnak, hogy a fogságban lévőknek ill. a fogságból visszatérőknek alkalmuk lesz az újrakezdésre.

Ezeket az ellenvetéseket figyelembe véve, inkább az a mű célja, hogy rámutasson, hogy az újrakezdés lehetséges, de csak bűnbánat után és a történelem önkritikus értékelése után.

Jepsen az 1Kir 8,33köv és 8,45köv alapján a mű keletkezését a fogság utáni időbe helyezi és több szerkesztői átdolgozást (papi, prófétai) feltételez a mű végső formájának kialakulása előtt.

A Deuteronomiumi történelmi mű összefüggésében Józsué könyve azt mutatja be, hogy ha a nép betartja a Törvényt, amely a Deuteronomiumban van összefoglalva, akkor Isten teljesíti az ígéreteit. A deuteronomista szerkesztő gyűjtőmunkájának köszönhetően „Józsué könyve egyesíti magában azokat a helyi, törzsi vagy személyhez fűződő tradíciókat... s beleállította abba a koncepcióba, ami ma sokszor éppen akadálya az 'objektív' történetírásnak.”¹

A síkemi országgyűlés azt a monoteista követelményt ülteti át a gyakorlatba, amelyet a Deuteronomium megfogalmaz (pl. 5Móz 6,4-9).

¹ KARASSZON, István. *Az Ószövetség fényei*. Budapest : Mundus, 2022, 53. o.

Józsué könyvének szerkezete

Józsué könyvének két fő témája van: Az Ígélet földjének elfoglalása és felosztása Izrael tizenkét törzse között. Figyelemre méltó, hogy Józsué könyvében 157-szer fordul elő a *jiszráél* kifejezés, amely 26 alkalommal *kol-jiszráél* vagy *kol 'adat jiszráél* szerkezetben szerepel. Ebből is nyilvánvaló, hogy milyen fontos szerepe van Józsué könyvének az összizraeli összetartozás tudatának kialakításában.

A könyv szerkezetét így lehet felvázolni:

1. az Ígélet földjének elfoglalása (az előkészületektől a legyőzött királyok jegyzékéig):
 1. – 12. fejezet;
2. az Ígélet földjének felosztása:
 13. – 21. fejezet:
 - a) a törzsek területei: 13. – 19. fejezet,
 - b) menedékvárosok és papi városok: 20. – 21. fejezet;
3. toldalékok és a könyv befejezése:
 22. – 24. fejezet:
 - a) a Jordánon túli törzsek oltára: 22. fejezet,
 - b) Józsué búcsúbeszédei: 23. fejezet,
 - c) a síkemi országgyűlés és Józsué halála: 24. fejezet.

A kutatók egyetértének abban, hogy a könyv a mai alakját deuteronomista szerkesztés után nyerte el. A vélemények eltérnek abban, hogy egy vagy két deuteronomista szerkesztésen ment át a könyv anyaga. Nyilvánvaló azonban, hogy a könyv első és második része egy-egy nagy tömbből álló hagyományanyagot dolgoz fel, és hogy a harmadik részben lesz a leginkább látható a szerkesztő névjegye.

Annak az alapján, hogy a könyvben utalás található Jerikó újjraépítésére (Józs 6,26 v.ö. 1Kir 16,34), és hogy a 13. – 21. fejezetekben a királyok kései korából származó dokumentumok vannak feldolgozva, a könyv magva leghamarább a királyok kései korában keletkezhetett. Valószínűbb azonban, hogy a könyv a fogságban keletkezett, mert az egész könyv „Júdának és Izraelnek a saját országához való viszonyát” tárgyalja, és azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy „miként szerezheti vissza Izrael a földjét.”² Ezek a kérdések a fogságban voltak időszerűek.

² RENDTORFF, Rolf: Hebrejská bible a dějiny. Praha : Vyšehrad, 1996, 194 – 195 o.

Józsué könyve a megállapítással kezdődik, hogy Mózes meghalt. Ezzel világos utalás történik arra, hogy egy Mózes utáni korszak kezdődik. Józsué kézzátétellel vált Mózes utódjává (4Móz 27,18-23 és 5Móz 34,9) és azáltal, hogy szólt hozzá az Úr (Józs 1,1).³

Józsué alakja szándékosan és állandó jelleggel Mózeshez van hasonlítva és vele kapcsolatba hozva. Józsué Mózes szolgája (Józs 1,1). Az Úr emlékezteti őt a Mózesnek adott ígéretekre (1,3) és neki is megígéri segítségét úgy, mint Mózesnek (1,5). Józsué a Jordánon túli törzseket emlékezteti azokra a szavakra, amelyeket Mózes mondott nekik (1,13-15). A nép ígéretet tesz Józsuénak, hogy őr is úgy fognak hallgatni, mint ahogyan Mózesre hallgattak (1,16-17). Józsué kémeket küld ki Kánaánba (2,1), mint annakidején Mózes is tette (4Móz 13-14). A Jordánon való átkelés előtt a nép megszenteli magát (3,5), ahogyan a Tízparancsolat átvételekor Mózes idejében is megszentelték magukat (2Móz 19,10). A Jordánon való átkelés a Vörös-tengeren való átkelésre emlékeztet, és úgy zajlik le, ahogyan azt Mózes megparancsolta Józsuénak (4,10). A Jordánon való átkelés után Józsué olyan tekintélyre tett szert a nép előtt, amilyen Mózesnek is volt (4,14). Józsué levette saruját az angyalal való találkozáskor (5,15), mint ahogyan Mózes is levette saruját az égő csipkebokornál (2Móz 3,5). Józsué oltárt épített faragatlan kövekből az Ébal hegyén (8,30) Mózes törvénye szerint (2Móz 20,25), és felírta rá Mózes törvényének a másolatát (8,32). Józsué a halála után kiérdemli a szentírótól ugyanazt az *ebed JHVH* rangot (24,29), mint amivel Mózes van jellemezve a könyv elején (1,1). Elmondhatjuk, hogy Józsué könyvében Mózes „mindenütt jelenvaló”.

Józsuéért azért hasonlítják állandóan Mózeshez, mert „ő a végrehajtó szerve a Tórának, amely Mózes által adatott”⁴. Józsué ehhez a Tórához semmit sem tesz hozzá. Ő csak egyszerűen folytatja a Mózes által megkezdett művet. Elmondhatjuk tehát, hogy Józsué által egy generációval meghosszabbodott Mózes kora.

Még akkor is, ha az Úr adta Izraelnek az országot, ennek elfoglalása nem ment simán, akadályok nélkül. Ákán bűne illusztrálja, hogy Isten

³ Érdekes, hogy – Mózesről eltérően – az Úr és Józsué között sosem jön létre párbeszéd.

⁴ RENDTORFF, Rolf: Theologie des Alten Testaments. Band I. Neukirchen – Vluyn. Neukirchener Verlag, 1999, 87. o.

ígéretei nem érvényesek automatikusan. Minden bűn, amely a szövetséget megszegi, veszélyezteti Isten ígéreteinek a beteljesülését.

A 13. – 21. fejezetek nagyon fontosak Palesztina topográfiájának szempontjából. Ezekben a fejezetekben az ország elméletbeli felosztásáról van szó. Noth és Alt úgy véli, hogy ezeknek a fejezeteknek két dokumentum szolgálhatott alapul: 1. egy dokumentum a törzsek határaitól a bírák korából, 2. egy dokumentum Júda királyságának tizenkét adminisztratív egységre való felosztásáról a késői királyi korból. Mivel 13,1a közvetlenül kapcsolódik 21,1b-hez (az idős Józsué), nyilvánvaló, hogy egy önálló anyag betoldásáról van szó.

A 22. fejezet érdekes teológiai szempontból. Az itt leírt konfliktus, amely majdnem erőszakba torkollott, csak a központosított kultusz korában keletkezhetett. Egyetlen templomról még az a szöveg nem beszélhet, ezért csak az Úr oltárát említi, amelyen kívül más oltárt nem szabad építeni (19. v.). Ennek a fejezetnek az a feladata, hogy hangsúlyozza, hogy a helyi szentélyeknek nem szabad túl nagy jelentőséget tulajdonítani, és ezek a szentélyek nem zavarhatják meg az Úr népe egységét, amely a deuteronomista teológia szerint többek között a kultusz centralizálásával biztosított. Józsué könyve az egységes Izrael deuteronomista felfogásából indul ki. Ez abból is látszik, hogy az ország elfoglalásának a leírásánál mindig „Józsué és az egész Izrael” a cselekvő (pl. 3,1; 10,29.31.34.36.38).

A befejező 23. és a 24. fejezetek „kölsönösen konkurálnak egymással”⁵. Ez a két, egymással kölcsönösen konkuráló befejezés adott indítékot arra, hogy két deuteronomista szerkesztő létezését feltételezzük.

A 23. fejezetben Józsué megállapítja az összegyűlt magas rangú tisztviselők előtt (a helyszín nincs megemlítve), hogy tanúi voltak annak, hogy az Úr Izraelnek adományozta az országot. Ennek a ténynek kell ösztönöznie őket mindannak a megőrzéséhez, ami „*meg van írva Mózes törvényének könyvében*” (6), és arra, hogy ne keveredjenek össze a környező népekkel (7). Ezután Józsué megállapítja, hogy az összes isteni ígélet teljesült (14-15). Józsuének e szavaival záródik le a történeti ív, amely 1Móz 12,1-3-al kezdődött el. A terület felosztásának részletes

⁵ KAISER, Otto: Einleitung in das Alte Testament. Berlin. Evangelische Verlagsanstalt, 1973, 118. o.

leírása az előző fejezetekben (13.-21.) is azt szolgálja, hogy illusztrálja Isten ígéletének a beteljesülését. Nyomban elhangzik a figyelmeztetés, hogy a szövetség megszegése maga után fogja vonni Isten haragját és a pusztulást.

A 24. fejezet összesűriti és stilizálja mindazokat a problémákat, amelyek előtt Izrael a Kánaánba való megérkezés után állt. A történelem összefoglalása után, amely Ábrahámval kezdődött és az ország elfoglalásáig tartott, három lehetőség bemutatása következik: visszatérni a páttriárkák politeista vallásához, átvenni a kánaáni lakosság vallását, vagy kitartani az Úr szolgálata mellett. Józsué a lehetséges megoldások mellett személyes példával is szolgál: „*De én és az én házam népe az Urat szolgáljuk*” (15). A nép spontán módon Józsué példáját követi (18), de Józsué rámutat az Úr szolgálatának a nehézségeire. A nép ennek ellenére ismét kinyilvánítja, hogy az Ur akarja szolgálni (24).

Józsué a nép nyilatkozata alapján megújítja a szövetséget, beírja ezt „az Úr törvényének könyvébe”, emlékkövet állít és elbocsátja a népet (25-28).

Mózesről eltérően Józsué nem jelöli ki az utódját. Halála után Izrael vezetés nélkül marad. A könyv két halálesettel és három sírról szóló tudósítással zárul be. József csontjainak eltemetésével az már utolsó páttriárka is hazaérkezett. Józsué és Eleázár halála azoknak a vezetőknek a távozását jelenti, akik a folytonosságot képviselték Mózes kora és Izrael történetének a következő korszakai között.

A Józs 24 elemzése

Forma és történelmi háttér

A 23. fejezet olvasása után meglepi az olvasót, hogy Józsuének még egy búcsúbeszéde következik. A beszéd tartalma azért meglepő, mert a 23. fejezetben már elhangzott, hogy miként kell a népnek az Urat szolgálni, a 24. fejezetben viszont az a fő kérdés, hogy kinek szolgáljon a nép. Nyilvánvaló, hogy először a „kinek?” kérdését kell eldönteni, és csak aztán lehet azon gondolkodni, hogy „miként?”. Ennek az egyenetlenségnek az ellenére ebben a sorrendben vannak a perikópák elhelyezve, hogy nyilvánvaló legyen, milyen fontos szerepet játszik az Ígélet földje Izrael életében.

A könyv záró fejezete Síkem, Józsué és a törzsközösség jelentőségét emeli ki.

A bibliai hagyomány szerint már a páttriárkák korában volt az ószövetségi népnek kötődése Síkemhez. Ábrahámnak 1Móz 12,5-7 látomása volt itt és oltárt épített ezen a helyen. Jákób az 1Móz 33,18-20 szerint mezőt vásárolt itt és oltárt épített. A Bír 8,31 szerint Gedeon családjának egy része Síkemben lakott és Abimelek éppen ezért ebben a városban próbálkozott királyságot alapítani (Bír 9). Síkem a Józs 21,21 és 1Krón 6,52 szerint lévita város volt. Nyilván a kultikus jelentősége miatt akarta magát Roboám ebben a városban királlyá koronáztatni Izrael felett (1Kir 12,1) és a dávidi-salamoni birodalom kettészakadása után Jerobeám (Jeroboám) a Jeruzsálemből 50 kilométerre északra fekvő Síkemet tette meg fővárossá (1Kir 12,25). Ennek alapján feltételezhető, hogy a síkemi országgyűlésről szóló hagyományt az északi országrészben ápolták.

Érdekes, hogy az Ószövetség Síkemet egyszer Menassé (4Móz 26,31) és egyszer Efrajim (Józs 17; 1Krón 7,28) területéhez sorolja. „A beosztások közt előforduló különbségek legvalószínűbb magyarázata az, hogy Síkem ennek a két törzsnek a határán feküdt”⁶. Az is érdekes, hogy „sem a Józsué könyve sem a Bír 1 nem említi a meghódított városok között, de nem fordul elő az Izrael által meg nem hódított városok felsorolásában sem (Józs 13,1-7; Bír 1,27-36). Ez erős bizonyítéknak látszik amellett, hogy Síkemet egy olyan népcsoport lakta, amely barátságos viszonyt tartott fenn az izraelitákkal.”⁷

Sigmund Mowinckel feltételezése szerint a bírák korában Síkemben hétévenként egy ünnepet tartottak, amelynek keretében felolvasták a Tízparancsolatot és megújították az Úrral kötött szövetséget. Egy ilyen ünnep létezését 5Móz 31,10köv alapján feltételezte. A Bírák könyve azonban arról tanúskodik, hogy a bírák korában Síkem jelentősége csökkent Síló javára.

A próféták könyvében teljesen hiányoznak az utalások Síkemre és a hozzá kötődő hagyományokra. Egyetlen kivételt a Jer 41,5 képez, ahol egy elbeszélő részben Síkemből, Sílóból és Samáriából Micpába érkező zarándokokról van szó.

A Zsoltárok könyvében csak kétszer van Síkem megemlítve. A Zsolt 60,8-ban (és a párhuzamos 108,8-ban) így szól az Úr: „Örömmel adom örökségül Síkemet, és kiosztom a Szukkót völgyét...” Ebben a zsoltárban

⁶ JAGERSMA, Dr. H.: Izráel története az ószövetségi korban I. Budapest : A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1991 (a továbbiakban: JAGERSMA), 58. o.

⁷ JAGERSMA, 58. o.

a nép panaszára az Úr orákulum által azt válaszolja, hogy ő „továbbra is Ura marad az ő népének Kánaán földén és a Jordánon túl is, úgy az északon lévő Efrajimnak mint a déli Júdának.”⁸ Ebben a szövegkörnyezetben Síkem, mint főváros szerepel.

Ennek alapján elmondhatjuk, hogy a Síkemhez fűződő hagyományok csak a Pentateuchos forrásműveiben és a Deuteronomiumi történelmi műben vannak meg.

Az Újszövetségben csak egyszer ill., kétszer van Síkem megemlítése. István ígehirdetésében, amely felvázolja az üdvtörténetet, arra történik utalás, hogy az ősatyák az Ábrahám által vásárolt sírba lettek Síkemben újratemetve (ApCsel 7,16). Sikár városa, amelyről János evangéliuma tesz említést azzal a megjegyzéssel, hogy „közel volt ahhoz a birtokhoz, amelyet Jákób adott fiának, Józsefnek”, és hogy „ott volt Jákób forrása” (Jn 4,5-6), nyilván azonos Síkemmel.

Izrael történelmének kutatói különböző módon értékelik a síkemi országgyűlés jelentőségét, és nincsenek egy véleményen abban, hogy kik vettek részt a szövetségkötésben, és mi volt a szövetség tartalma.

Rowley szerint a Józ 24 egy ősi hagyományanyagot dolgoz fel, amelynek hátterében az izraeliták elődeinek és a kánaániak megállapodása áll.

Noth szerint ez az esemény a tizenkét törzsből álló amfikciónia létrejöttét írja le.

De Vaux szerint olyan megállapodásról van szó, amely a Józsué által vezetett csoport között és az északi törzsek között jött létre, amelyek nem voltak Egyiptomban és nem ismerhették Jahvét. A megállapodás abban állt, hogy ezentúl mindnyájan Jahvét fogják tisztelni. Ezért hangzik el a felszólítás az idegen istenek eltávolítására.

Fohrer szerint olyan eseményről van szó, amikor „József háza” úgy döntött, hogy Jahvét fogja szolgálni.⁹

Szövegelemzés

1. v. Ugyanúgy, mint 23,2-ben a tisztviselők négy csoportja van felsorolva (vének, családfők, bírók, elöljárók). Ez azt jelzi, hogy mindkét esemény ugyanazok előtt az emberek előtt játszódott le.

⁸ STARÝ ZÁKON, překlad s výkladem, zv. 9 Žalmy. Praha : Kalich, 1975, 236. o.

⁹ A különféle nézeteket közli JAGERSMA, 58. o.

A Józs 23,2 szerint „egész Izraelt” hívta össze, itt pedig „Izrael minden törzsét”. Mindkét kifejezés a deuteronomista szótár kulcsszavaihoz tartozik.

A 4Móz 32 és a Józs 13-21 szerint Izrael mind a tizenkét törzse a Jordánon innen és a Jordánon túl megkapta a saját törzsi területét. Izrael tizenkét törzse „nemcsak elméleti séma, hanem ideális kép is: vagy inkább későbbi időből való teológiai konstrukció. A valóságban az Ószövetségben mindig különböző törzsekkel és törzsek csoportjával van dolgunk.”¹⁰ Az Ószövetségben, ahogy már ezt Noth kimutatta, az izraeli törzsek két különböző rendszerét találjuk.

Az első rendszer Jákób áldásában (1Móz 49) található meg először, ahol a törzsek ebben a sorrendben vannak felsorolva: Rúben, Simeon, Lévi, Júda, Zebulon, Issakár, Dán, Gád, Áser, Naftáli, József és Benjámín. Ez szerint a rendszer szerint vannak a törzsek kisebb eltérésekkel a következő helyeken felsorolva: 1Móz 29,31-30,34; 35,23-26; 46,8-25; 2Móz 1,2-4; 5Móz 27,12-14; Ez 48,31-35 és 1Krón 2,2.

A második rendszer először a 4Móz 26,5-51-ben található, ahol Izrael megszámlálásáról van szó. Itt a sorrend a következő: Rúben, Simeon, Gád, Júda, Issakár, Zebulon, Manassé, Efrajim, Benjámín, Dán, Áser, Naftáli. Ebben a rendszerben vannak a törzsek a következő helyeken felsorolva: 4Móz 1,5-15,20-43; 2,3-31; Józs 13-19 és Ez 48,1-29.

A két rendszer közötti különbség nem elsősorban a sorrendben van, hanem abban, hogy Lévi és József törzse az első rendszerből Manassé és Efrajim törzsével vannak helyettesítve a második rendszerben.

Ez a két kidolgozott szöveg nem a törzsek legrégebbi rendszerét mutatja be. A legrégebbi szöveg, amelyben törzsekről szó van, Debóra éneke (Bír 5), amelyben tíz törzsről van szó. Efrajim, Benjámín, Mákír, Zebulon, Issakár, Rúben, Gileád, Dán, Áser és Naftáli. Ebben a felsorolásban hiányzanak Júda, Simeon, Gád, Lévi, József és Manassé törzsei, amelyek megvannak a későbbi rendszerekben. Található itt azonban két olyan törzs is – Mákír és Gileád –, amelyek a későbbi rendszerekben már nem szerepelnek. Több szöveg szerint (pl. Józs 17,1) Mákír Manassé fia és Gileád apja. Olyan csoportokról van tehát szó, amelyek később Manassé törzséhez tartoztak. Figyelembe kell azonban venni, hogy Debóra éneke nem tartja feladatának a törzsek felsorolását.

¹⁰ JAGERSMA, 43. o.

Az eddig említett törzseken kívül Káleb és Otniél törzsét vagy csoportját (Józ 15,13-19), valamint a jerahmeélieket és a kénieket az ország déli részén (1Sam 27,10). Ezek a csoportok aztán Júda törzsébe olvadtak bele, amely 1Móz 38 szerint elkülönülve élt a közép-palesztinai és észak-palesztinai törzsektől.

Sparks szerint az 1Móz 49-ben és 5Móz 33-ban található névsorok az Izraeli királyságból származnak, amelyeket később a Júdeai királyságban átdolgoztak úgy, hogy Júda törzsének domináns helyet adtak, és ki kibővítették őket Simeon és Lévi törzseivel. Júda vezető pozícióját úgy érték el, hogy Rúben, Simeon és Lévi törzsét diszkreditálták. Ennél az oknál fogva a két névsor nem szolgálhat alapul Izrael eredeti törzsi szerkezetének a rekonstrukciójához.”¹¹

Ami a törzsek területeit illeti, Józsué könyve gyakran hangsúlyozza, hogy Rúben és Gád törzse, valamint Manassé törzsének a fele a Jordánon túl kapott lakóhelyet.

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy az „Izrael összes törzse” kifejezésből nem lehet megállapítani, mely törzsek vettek részt a síkemi eseményekben.

Isten színe elé állni ebben az esetben a szentély elé való felsorakozást jelenti.

Síkem az eddig elmondottak alapján (központi fekvés, konfliktusmentes terület) nagyon alkalmas hely volt egy fontos összejövétel megtartására.

2. v. Józsué az egész Izraelhez intézi beszédét (ez deuteronomiumi vonás) és az Úr nevében teszi ezt. Ezért van a beszéde a *kó 'ámar JHVH* formulával bevezetve. Az Úr Izrael Istenének van nevezve. Ezáltal előre jelezve van, miként kell Izraelnek a vallási döntésében határoznia.

Józsué beszéde az üdvtörténelem összefoglalása. Ez az összefoglaló a szóhasználatát illetően nem támaszkodik a Pentateuchos egyetlen forrásirátára sem. Az üdvtörténet az ősatyákkal kezdődik. Az ősatyák hazája e beszéd szerint a folyamon túl volt, t. i. az Eufráteszen túl. Nyilván ősi tradícióból származik „az ősatyák a folyamon túl laktak” formula. Ha az ősatyák tényleg a Folyamon túl, tehát az Eufrátesz bal partján laktak, akkor Úr városa, amelyet Wooley ásott ki, nem lehetett Ábrahám hazája,

¹¹ SPARKS, Kent: Genesis 49 and the Tribal List Tradition in Ancient Israel. In: ZAW 115. Band 2003 Heft 3, 327 – 347. o.

mert ez a város a folyó jobb partján van. Az ósatyák hazája vagy Hárán, vagy Ura városa, amely a folyó bal partján van.

Az ósatyák politeistáknak vannak nevezve (hasonlóan a 15. versben is).

3. v. A kiválasztási láncolat elején Ábrahám van. Kiválasztásának a helye a folyamon túl van, ahonnan az Úr végigvezette őt (hifil 'ólék) Kánaán földjén. Ábrahám bejárta egész Kánaánt annak jeléül, hogy birtokolni fogja. A kiválasztás másik jele a számos utód, főképpen Izsák.

4. v. Az isteni kiválasztás további adományokban (kétszer *n-t-n*) is megmutatkozik. Izsáknak két fiút ad az Úr. Ézsauinak a Szeir-hegységet adta. Jákob fiai nem kapnak tulajdont, hanem Egyiptomba mennek. Az Egyiptomba menetel körülményeiről nem esik szó.

5. v. Az Egyiptomi tartózkodásról sem történik említés, hanem egy irodalmi tömörítés segítségével az események Mózeshez és Áronhoz tolnak. A szöveg azt a benyomást kelti, mintha Mózes és Áron valahonnan más helyről jönnének az izraelitákhoz. Az egyiptomi csapások után a nép kivezetése (*j-c-* hifil) következik.

6. v. Az Úr az, aki a népet vezeti (ismét *j-c-* hifil). Az Egyiptomból kivezetettek a hallgatók elődei.

7. v. A Vörös-tengernél való szabadulás a segélykiáltás meghallgatásaként van leírva. A segítség a felhő és a vizek kettéválasztása által érkezett meg. Itt a beszéd az elődök vallásos tapasztalatára apellál a kortársak hitbeli döntése előtt. A negyven évig tartó pusztai vándorlás egy mondatlall van „elintézve”.

8. – 13. v. A Jordánon túli területek elfoglalása a 8. versben van tömören megírva. Bálák és Bálám a 9-10. versben bukkannak fel. A Jordánon való átkelés, a kánaáni népek legyőzése és a terület odaajándékozása alkotja ennek az összefoglalónak a befejezését (11-13). Feltűnő, hogy nincs megemlítve a sínai kinyilatkoztatás, a Tízparancsolat és kultusz megalapítása.

Hasonló üdvtörténeti összefoglalókat, amelyek Isten parancsolatainak a betartására apellálnak, még 5Móz 6,20-24-ben és 5Móz 26,5-9-ben találunk.

14. v. Az üdvtörténeti összefoglalóból egy logikus következtetést lehet levonni: az Urat félni. A *ve'attá* értelme itt nem „és most”, hanem „tehát”, „így tehát” vagy „ebből következik”. Az Úr teljes és igaz szolgálatából következik az idegen istenek eltávolítása. Ez a követelmény a 23. versben is elhangzik. Ebből arra lehet következtetni, hogy a szöveg végső alakja több szerkesztésen ment át.

Nem csak az ősatyákról hangzik el, hogy politeisták voltak, de az az állítás is elhangzik, miszerint az izraeliták Egyiptomban az ottani isteneiket (is) szolgálták.

15. v. Józsué azonnali döntésre szólítja fel a népet. Azzal is számol, hogy a népnek nem fog tetszeni az Úrnak való szolgálat, sőt ezt rossznak és károsnak fogják tartani.

A vallások közötti döntés szolgálatok közötti döntés. Vallás nélküli választási lehetőség nincs előterjesztve. A három választási lehetőség sűrítve és stilizálva adja elő azt a vallási döntéshelyzetet, amelybe Isten őszövétségi népe a honfoglalás után került.

Az ősatyák, akiknek a vallásához esetleg vissza lehetne térni, ismét politeistákként vannak jellemezve.

Az emóriak istenei azért jönnek mint alternatíva számításba, mert a korabeli felfogás szerint minden országnak megvolt a maga istensége, és a lakosságnak mindig a helybeli istenséget „illet” szolgálni. Példa erre 1Sám 26,19, ahol Dávid Saulnak arról beszél, hogy az idegen földre való település egyenlő az „illetékes” idegen istenségnek való szolgálattal.

Az ország lakosai csak itt és 3,10-ben vannak emóriakként említve. Ebből az következik, hogy a perikópa alapját egy elohista szöveg képezte. Az emóriak mind az ország birtokosai vannak említve (v.ö. a 18. verssel), akiknél az izraeliek csak laknak.

Józsué döntött már a nép döntése előtt és attól függetlenül. Mint családfeje az egész háznépéért dönt (a *bajit* ezen a helyen nem épületet jelent, hanem embereket).

16. v. A könyv teológiai koncepciója szerint az egész nép beszél és dönt. Ebben az esetben is unisono válaszol a nép Józsuénak. A nép tiltakozik és sértve érzi magát, hogy az Úrtól való elpártolás és más istenek szolgálata egyáltalán szóba jöhetett mint reális alternatíva.

17. v. „Az Úr a mi Istenünk” a nép ajkáról hitvallás (v.ö. 5Móz 6,4). Ezeket a szavakat azonban egy szokásra alapuló kegyesség megnyilvánulásának is tekinthetjük, amely nem akar semmiféle változásokat. A nép a hitbeli tapasztalatára ill., az előző nemzedékek hitbeli tapasztalatára hivatkozik: arra, hogy az Úr kiszabadította őket Egyiptomból és vezette őket a pusztában.

Egyiptom, a 2Móz 20,2-höz hasonlóan, itt is a rabszolgák házának van nevezve (a szolgaság háza helytelen fordítása a *bét ’abádím* kifejezésnek). Az utakon való megőrzés nyilván a pusztai vándorlásra való utalás. A népektől való megőrzés pedig Transzjordánia meghódítására utal.

18. v. A vallásos tapasztalatok felsorolása az Ígéret földjének elfoglalásával folytatódik. Zavarólag hat, hogy először minden nép kiűzéséről, majd pedig az emóriak kiűzéséről van szó. Nyilván két hagyomány van itt ötvözve. Az emóriakat itt már úgy említik, mint akik az izraeliek előtt laktak az országban (v.ö. a 15. verssel).

A vallásos tapasztalatok felsorolása után elhangzik a hitvallás: mi is az Úrnak akarunk szolgálni. A *gam* szócska azt jelzi, hogy a nép Józsué szavainak a hatására döntött. A hitvalláshoz indoklás is csatlakozik, amely egy *kí*-mondattal van bevezetve.

19. v. Különös, hogy Józsué, aki az Úr szolgálatának a példáját kínálja, most mintha le akarná beszélni a népet az Úr szolgálatáról. Ez a látszólagos lebeszélés arra utal, hogy a pillanatnyi fellángolás nem elegendő, mert az Úr szolgálata kitartást és állhatatosságot követel. Isten tulajdonságai, amelyek itt fel vannak sorolva, ugyanazok, mint a Tízparancsolatban. Isten nem tűri a felemásságot és a konkurenciát.

Józsué különös cselekvése azzal magyarázható, hogy ezzel a verssel kezdődik az a szerkesztői betoldás, amely meg akarja magyarázni a fogságban lévőknek, hogy miért történt meg Kr.e. 587-ben a katasztrófa.

Józsué három okot sorol fel, amelyek miatt a nép nem szolgálhat az Úrnak. Az Úr szent Isten, féltékeny Isten és olyan Isten, aki nem bocsátja meg a lázadást és az elpártolást.

20. v. Ez a vers a fogságban lévők történelmi tapasztalatát fejezi ki: az Úrtól való elpártolás a pusztulással egyenlő. A *s-v-b* ige itt segédigeként van használva.

21. v. A nép a figyelmeztetés ellenére kijelenti, hogy az Úrnak fog szolgálni. A 18. verssel összehasonlítva itt meg van változtatva a szórend. A hangsúly nem a szolgálaton van, hanem az Úron, akinek a nép szolgálni akar.

22. v. Józsué a hitvallókat a vallási döntés tanúinak nevezi. Kérdéses, hogy a *bákem* értelme „magatok ellen” vagy „kölcsonösen”? A „magatok ellen” értelmezés érthető a fogság perspektívájából: a nép maga tehet a rossz helyzetéért, mert megszegte az Úr szolgálatának ígérését. A „kölcsonösen” értelmezés lelkipásztori szemszögből lehetséges. Isten népének tagjai kötelesek egymásra figyelni, és egymást buzdítani az Úr szolgálatára. Mindkét esetben a nép annak a tanúja, hogy a döntés tudatosan és szabadon történt (*’attem báchartem*). A nép egyetért a tanúi feladattal. Azzal, hogy a nép elfogadja a tanú szerepét, a döntés jogi síkra kerül.

23. v. Nincs megmondva, hogy újra Józsué veszi át a szót, de az események jellegéből ez a világos. Józsué olyan lépésre ad utasítást, amely az Úrnak való szolgálat melletti döntésből következik: távolítsátok el az idegen isteneket. Azok számára, akik egy féltékeny Isten szolgálatára kötelezték el magukat, ez szükségszerű. Az idegen istenek eltávolítása 1Móz 35,4 szerint már egyszer megtörtént éppen a síkemi tölgyfa alatt. Nincs megmondva, mennyi szobrocscsa vagy amulett lett eltávolítva. Ez is mutatja, hogy Józsué könyve makroperspektívából tárgyalja az eseményeket.

A második lépés, amely az Úr szolgálatából következik, a szívnek (*léb*) az Úrhoz való fordítása, aki most *‘lólhé jiszrálél*-nek van nevezve. Most már, miután a nép az Úr mellett döntött, ennek a megnevezésnek megvan a létjogosultsága.

24. v. A nép ismét megerősíti, hogy az Úrnak fog szolgálni és hozzáteszi, hogy hallgatni fog a szavára. A *beqóló nismá’* szavakat a *naábód* szinonimájaként is értelmezhetjük, de úgy is, hogy a hallás fontosságát hangsúlyozzák a hit számára. A vallás számára fontos a hallás. Ezek a szavak abból a feltételezésből indulnak ki, hogy Isten beszél az ő népéhez, és az ő beszédét meg lehet hallani.

25. v. A nép döntése szövetséggel erősítettetik meg. A szövetséges felek az Úr és a nép. Józsué a szövetség közvetítője ugyanúgy, mint annak idején Mózes. A vers második része ugyanúgy van megfogalmazva, mint 2Móz 15,25.

Nem tudni, milyen rendeletekről és döntésekről van konkrétan szó. Bizonyára abból a szövetségi viszonyból következnek, amely éppen megkötöttet.

26. v. Józsué ír, mint annak idején Mózes (2Móz 17,14 és 5Móz 31,9). Nincs pontosan megmondva, mit kell érteni Isten törvényének könyve alatt. Az sincs megmagyarázva, miként engedhette meg magának Józsué, hogy beleírjon valamit ebbe a könyvbe. Szerkesztési szempontból fontos, hogy a Törvény könyve, amelyről a könyv elején történt említés (1,8), most újra megjelenik a könyv végén (lásd 23,6-ot is).

A kő, amelyet a szentélyben felállítanak, „látható figyelmeztető jel az Úrtól való elpártolástól.”¹²

¹² NOTH, Martin: Das Buch Josua. Tübingen . Mohr und Siebeck, 1953, 140. o.

27. v. Józsué megmagyarázza, hogy a kő a nép elleni tanúvá is válhat (*bánul le'édá*). A kő perszonifikálva van, mivel hallóképesség tulajdonítatik neki.

28. v. Az intések után Józsué elbocsátja a népet az örökségébe. A könyv szemlélete szerint mindenkinek van hová hazamennie, mert már az egész föld fel lett osztva a törzsek között.

Befejezés

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy a vizsgált szövegre különböző összefüggésben tekinthetünk az ószövetségi kánonon belül. Mindegyik makrokontextus máshová helyezi a síkemi országgyűlés üdvtörténeti jelentőségét és szerepét.

Józsué könyvében belül a síkemi országgyűlésről szóló tudósítás a honfoglalás záróakkordja, és Józsué küldetésének a betetőzése.

Nyilvánvaló, hogy a perikópa kanonizált szövege hosszú szóbeli és írásbeli hagyományozás végeredménye. A kanonizált szöveg célja erősíteni a fogságban levő, ill. a fogság utáni népben a közös (üd)v)történelmi és vallási tudatot. Ez a közös tudat egy konkrét helyhez (Síkem) van kötve és egy konkrét vezéregyeniséggel (Józsué) van kapcsolatba hozva. Az elbeszélés mai farmája arra ösztönzi az olvasót, hogy Józsué mintájára ő is az Úrnak szolgáljon.

Az elmondottak alapján a síkemi országgyűlésről szóló elbeszélés fontos tényező az ószövetségi nép közösségi tudatának formálásában.

IRODALOM

- JAGERSMA, Dr. H.: Izráel története az ószövetségi korban I. Budapest: A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1991
- KAISER, Otto: Einleitung in das Alte Testament. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1973
- KARASSZON, István. Az Ószövetség fényei. Budapest: Mundus, 2012
- NOTH, Martin: Das Buch Josua. Tübingen: Mohr und Siebeck, 1953
- RENDTORFF, Rolf: Hebrejská bible a dějiny. Praha: Vyšehrad, 1996
- RENDTORFF, Rolf: Theologie des Alten Testaments. Band I. Neukirchen – Vluyn: Neukirchener Verlag, 1999
- SPARKS, Kent: Genesis 49 and the Tribal List Tradition in Ancient Israel. In: ZAW 115. Band 2003 Heft 3
- STARÝ ZÁKON, překlad s výkladem, zv. 9 Žalmy. Praha: Kalich, 1975